

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Festlig fødselsdag	side 3
Juleglæde og julefred	side 3
Thorkild Gravlund	side 5
Livet på landet o. 1905	side 7
Nederballegård	side 12
Stubmøllen i Svaneke	side 15
Julestemning	side 16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 December 1989 - Januar 1990

Nr. 283 - 48. årgang

Østerlars Rundkirke

Denis N. Henriksø -/89

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 53 58 40 16

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

»Klostergaarden«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindegård«, Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskredsen)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tolstrup, »Stangegaard«, Skarpeskadevej 6, Aarsballe,
3700 Rønne, tlf. 53 99 92 77
(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufsiille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang«, Marrebæk Tværvæg 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41,
5550 Langskov, tlf. 65 97 23 21
(Formand: Fynskredsen)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rudekro, tlf. 74 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Elise Jensen, »Højtofttegård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 58 63 16
(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21
(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørregaard Larsen, »St. Engeborg«, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. 97 52 24 85

Gårdejer Henry Slemming, »Ryttergaarden«, Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Arne Højland, Bakkedraget 3,
4270 Høng, tlf. 53 55 28 41
(Formand: Vestsjællands amt)

Gårdejer Carl. P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14
(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue,
7800 Skive, tlf. 97 54 70 31.
(Formand: Viborg amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, »Trillebakkegård«, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.
(Formand: Himmerlandskredsen)

Gårdejer Peter Bentzen, »Torngaardsminde«, Torngaardsvvej 15,
9440 Aabybro, tlf. 98 24 11 87
(Formand: Nordjyllandskreds)

Fred på jord

Ultimo november

Det var så det kommunalvalg. For anden gang i år var danske vælgere kaldt til stemmeurnerne for at deltage i en demokratisk proces. Til EF valget i sommer kom kun hveranden. Angiveligt fordi det er for langt væk, som kommentarerne lød.

Så må der da blive fuldt hus til kommunalvalget. Men hvad sker. Hver tredje vælger i Danmark vælger sofaen som sit parti, hvilket igen betyder det er den største gruppe i mange kommuner.

Er den manglende interesse så udtryk for manglende tillid til politikerne eller systemet? Kan det også være udtryk for at det går jo meget godt i vor kommune?

Der gives næppe entydige svar på disse spørgsmål.

Er det en rimelig måde at behandle vort højtbesungne demokrati på?

Nej vel!

Se nu til Østeuropa.

Efter et halvt århundrede med totalitært styre, smuldrer dik-taturerne og hver dag bringer beretninger om nye positive tendenser.

Hvis jeg eller nogen anden for et år siden havde spået, at Berlinmuren ville vælte i 1989, havde alle vel rystet på hovedet; men den væltede rent faktisk.

Polen har fået en demokratisk valgt regering, og det vil givet vis smitte af på mange andre lande i Østeuropa.

Lad os håbe på en rolig og stabil udvikling, et demokratisk grundlag, og befolkningernes opbakning til ændringerne.

Det danske system bør være et forbillede for disse lande.

Men vi behandler vore frihedsrettigheder slet.

Måtte det næste årti blive demokratiets tiår.

FRED PÅ JORD.

Glædelig jul og godt nytår.

Carl Martin Christensen

Landsformandens kommunalvalg

Carl Martin Christensen som siden 1974 har haft sæde i Sønderø kommunalbestyrelse, genvandt sin plads, og er efter konstitueringen blevet formand for kommunens udvalg for teknik og miljø.

Hidtil har Carl Martin Christensen været formand for kulturudvalget.

Nr. 284 udkommer omkring 20. februar. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. januar.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Festlig fødselsdag

Vor tidligere landsformand, Jens P. Petersen, fejrede sin 70-års fødselsdag med stort fremmøde, da han havde indbudt til reception i Ringsted. I sin velkomst sagde Jens P. Petersen bl. a.:

»Mærkedage er skønne, når der er god vilje bag, og man kan fornemme oprigtighed. Jeg har i disse dage mødt en sådan, så jeg kan tage skridtet ind i den tredje periode med den frimodighed og fortrøstning, som vistnok skal til på dette trin for at komme godt videre.

Jeg håber jo, at jeg kommer videre, og at et og andet vil fange opmærksomheden, og hvis man så har lidt handlekraft bevaret, tror jeg, at jeg kan bevare livslysten og gå-på-modet.

70-årsdagen giver naturligvis nogle tanker om livets foranderlighed, men er også en påmindelse om, at sunde vaner kan give dage og år med kraftig udfoldelse, og jeg har bestemt, at jeg vil leve sundt, og så håber jeg, at kræfter, jeg ikke kender, fuldstændig vil være mig nådig.

Jeg vil gerne lade et budskab fremstå om, at henover enhver bestræbelse bør der, hvis det skal gå godt, med flammeskrift stå skrevet, at ansvaret og pligten til at ville noget er al tings begyndelse og fortsættelse. Uden det, synker det i grus eller bliver udvandet eller meningsløst.«

Efter fødselarens velkomst tog slægtsgårdsforeningens formand – Carl Martin Christensen ordet. Han sagde, at Karen og Jens P. Petersen er et team work. Jens P. Petersen blev landsformand for slægtsgårdsforeningen på en tid, da der var store brydninger i foreningen, men Jens P. Petersen kan lide brydninger, og han går aldrig af vejen for et godt lille verbalt slagsmål.

Vi vil fra Dansk Slægtsgårdsforening påskønne den indsats Jens P. Petersen har gjort, sagde landsformanden, og tilføjede, at Jens P. Petersen ikke ville leve sundt, men leve sjovt. Formanden håbede at samarbejdet med rejseaktiviteterne ville fortsætte, for medlemmerne er glade for den service Karen og Jens P. Petersen yder.

Derefter udnævnte landsformanden Jens P. Petersen til æresmedlem af Dansk Slægtsgårdsforening, fordi han har ydet en meget stor indsats for foreningen.

Det er en sjældenhed i foreningen, at der udnævnes æresmedlemmer. Carl Martin Christensen mente at vide, at der ikke har været udnævnt et æresmedlem siden Markersens formandstid, og æresmedlemskab skal ikke være noget, der kommer automatisk efter et afgrænset åremål på en post, sagde landsformanden og overrakte et smukt udført brev på den nye værdighed, som var overgået fødselaren.

OGN Karen og Jens P. Petersen

Æresmedlemmet sammen med sin hustru og Dansk Slægtsgårdsforeningens landsformand

Tak – Tak

Min fødselsdag den 31. oktober forløb sådan, at jeg kan glæde mig så længe jeg lever. Hertil bidrog de levende slægtsgårdsfolk helt afgørende.

Landsformand Carl Martin Christensen holdt en hyldesttale til mig, som bevægede mig og hans overrækkelse af æresmedlemsdiplomet var en stor overraskelse og en enestående tilkendegivelse. Det pryder nu væggen hjemme og minder os om glade dage i et arbejde, der hæver og bærer en af tidens nødvendigheder – historisk og nutidigt bedømt. Mange hilsener fra hele landet gjorde dagen minderig.

Personer og et godt virke passerede forbi i tanke og syn – og fyldte os med taknemmelig følelse.

Tak til alle for hvad vi modtog på dagen og over alle årene 1977-1987.

Hjertelig hilsen fra

Karen og Jens P. Petersen

Juleglæde og julefred

Pastor emer. Hermod Nielsen har lånt redaktionen nedenstående tale holdt ved et julemøde i Ølsemagle ved Køge.

Der er 2 ord, som vi møder tit i denne tid, jeg vil sige lidt om. Det er juleglæde og julefred.

Vi ønsker hinanden »glædelig jul«. Og mange gange siger vi det næsten uden at tænke over det. Man har jo lidt svært ved at tro, at ekspeditricen, som siger »glædelig jul« måske til 2-300 kunder om dagen den sidste uge før jul, mener det rigtig alvorligt. Men på den anden side så ville vi da allesammen synes, at hun var da en sær uhøflig én, hvis hun ikke sagde det. Og det kan da også godt være, at hendes egen juleforventning ligger bagved, at hun virkelig er glad ved at kunne sige det.

Vi skriver det på en masse julekort, og her er det nok i reglen mere velment. Der kan selvfølgelig være nogle, man kun skriver julekort til af simpel højlighed, man kan ikke være bekendt at lade være. Men også mange gange er det til gamle venner, som man måske kun den ene gang om året har forbindelse med. Og det er da helt sikkert, at hvis der mangler julekort fra nogle, som man plejer at få fra, så tænker man først: »Mon jeg skulle have glemt det sidste år?« Og man savner denne årlige hilsen. Jo, der kan godt være juleglæde ved både at skrive og ved at få julekort.

Vi giver hinanden gaver til jul. Selvfølgelig kan der også her være tilfælde, hvor nogen tænker: »Nå ja! det er vel bedst at vi giver tante Amalie en julegave også i år, ellers bliver hun bare fornærmet. Og i julen der vil vi nu være glade.« Men tænk alligevel på hvormange forældre, der giver afkald på noget for at kunne glæde deres børn. Og mon ikke I har lavet eller købt julegaver til familiens børn og glæder jer til at give dem og til at se barneøjnene skinne af taknemlighed. Faren ligger jo nok snarest i, at vi forkæler dem, så de ikke skønner på, hvad de har fået, og bare vil have mere og mere.

Vi samles juleaften så mange, som vi nu kan. Den aften synes vi ikke, at nogen skal sidde alene. Og det er rigtigt. Vi skal sikkert se os godt om, for det kunne jo være, at der netop i vor nærhed var nogen, der ikke havde andre at dele juleaften og juleglæden med. Vi spiser godt. Bordet er dækket med en fin dug. Der er lys på bordet og vi får lidt godt at drikke til maden, som vi ikke får til hverdag. Jo! det er en festaften.

Vi nyder også forventningens glæde i tiden før jul. Som f. eks. nu i aften. Vi pynter op derhjemme med gran og forskelligt. Et juletræ, stort eller lille, det skal der også være, og det skal da også pyntes. Jeg ved ikke, hvor mange der endnu laver julestads selv: klipper hjerter og andre ting. Det var en af de store aftener da jeg var barn, når mor hentede kassen med julestadsen frem og vi skulle se, hvorm meget der var fra sidste år og muligvis skulle lave noget nyt.

Ja! Der var et af juleminderne. For vi mindes nemlig også de mange gange vi har holdt jul. Hvordan det nu var *det* år, og hvem der kom *det* år. Juleminderne er nogle af dem vi holder aller mest fast ved.

Der kunne nævnes endnu mange ting, som gør, at vi år efter år glæder os til julen. Og alt det, som jeg her har nævnt, det er et udtryk for det allerbedste, der er i os mennesker, nemlig kærlighed.

Det andet var julefred.

Man kan sige, hvad man vil, men det er nu en særlig højtidsfuld fred, som sænker sig over både land og by juleaften når klokken bliver 7-8. Det mærkes måske nok mest i byen, hvor der så sjældent er stille. Men den aften er der virkelig fredeligt, ja næsten fredfyldt. Og vi har medlidenhed med dem, der nødvendigvis skal ud den aften på et eller andet arbejde.

Også i hjemmene synes vi, at der skal være fred. Det føles tunge, når nogen er syge til jul. Og det griber os mere end ellers når nogen kommer ud for ulykker og sorg til jul.

Resten af året kan vi nok give udtryk for vor mening om fordeling af livets goder, og være harmfulde over uretfærdighed

og somme tider også lidt misundelige over dem, der slipper for let til goderne. Men i juletiden da graver vi stridsaksen ned og lader den slags vente til efter nytår. Så kan vi tage fat med fornyet kraft på kampen om så stort et stykke af kagen som muligt.

Også de store stridigheder ude i verden mærker julen. Selv på krigsskuepladserne bliver der stilhed og ophold til jul. Kortere eller længere ganske vist. Men tanken om fred på jorden er aldrig stærkere og har aldrig stærkere tag i os end ved juletid.

Alt det viser, at der i os mennesker er en længsel efter fred. Den rolige og trygge fornemmelse af, at der ikke er nogen fare, som lurar på os. At vi ikke behøver at være mistroiske over for vore medmennesker, men kan stole på, at de mener os det godt. Det længes vi alle efter, og nok især ved juletid.

Det har også rod i kærlighed.

Der er altså i os mennesker en trang til glæde og fred og kærlighed. Men når det er sådan, hvorfor er verden så ikke noget bedre at leve i?

Grunden til at verden ikke er bedre at leve i, er at vi siger: »Det er mit« og vil have det for os selv i stedet for at sige: »Det er dit« og så tage livets goder af Vorherres hånd og dele dem med hverandre.

Glæde, det kan man ikke have for sig selv. Den er kun virkelig, når man har nogen at dele den med. Ellers er det ligesom en begærlig mand, der sidder dag efter dag og tæller sine penge og sidder i en evig angst for, at nogen skal komme og tage dem fra ham.

Fred må man også have nogen at dele med ellers bliver freden til ensomhed og forladthed.

Og kærlighed er heller kun virkelig når den gives videre til andre, ellers er der slet ingen kærlighed.

Se julebudskabet, som er den egentlige årsag til at vi holder jul, det er et ord fra Vorherre til os om, at han som giver os livet hver dag, han vil stadig hjælpe os ved at få kærligheden til at blive i os.

I kan godt huske, at englenerne sagde til hyrderne ude på marken: »Frygt ikke«. Hvis vi oversætter deres ord til jævnt dansk så sagde de: »I skal ikke være bange. For fra nu af kan det onde aldrig mere forhindre, at Vorherre kommer til jer og giver jer evnen til at vise kærlighed mod hverandre.«

Det er det budskab som ligger bagved alt det andet vi foretager os til jul. Det giver os en juleglæde, der virkelig er noget værd, og det giver os en julefred i sindet, som varer længere end lige til juledagene.

Der er virkelig grund til med det budskab i tankerne at ønske hverandre: »Glædelig jul.«

Hermod Nielsen

Fra hovedbestyrelsen

Hovedbestyrelsen har afholdt møde den 19. oktober 1989.

Formanden indledte mødet med tak til Ingrid Houbak og alle i Vendsyssel for et vellykket årsmøde, og han konstaterede, at der finder et godt arbejde sted i alle kredse.

Derefter indstillede formanden, at hovedbestyrelsen udnævnte Dansk Slægtsgårdsforenings tidligere formand Jens P. Petersen til æresmedlem, når han senere på måneden rundede de 70 år. (Se omtalen side 3.)

Konstitueringen forløb således:

Landsformand	: Carl Martin Christensen.
Næstformand	: Peder Møller Frifelt.
Forretningsudvalg	: Carl Martin Christensen, Peder Møller Frifelt og Vagn Mathiasen.
Arkivudvalg	: Vagn Mathiasen (formand), Hans Peder Madsen, Meta Larsen og Ingrid Houbak.
Bladudvalg	: Peder Møller Frifelt (formand), Holger Buch Juul, Torp Friis Møller og Carl Martin Christensen.

Lovudvalg : Henry Slemming (formand), Knud Ravnkjær og Elise Jensen.

Udvalget for økonomiske og landbrugsmæssige sager: Carl Martin Christensen (formand), Verner Larsen, Frede Falk Rasmussen og Arne Højland.

Kassereren oplyste, at foreningen modtager 20.000 kr. fra Louise Hørstebrocks bo.

Medlemstallet er 123 højere end foreningsårets start.

Det kom frem, at flere medlemmer var blevet opsøgt af et firma, der vil lave bøger om gårde. Der blev opkrævet 900 kr. straks, og der skulle betales 900 kr. ved modtagelsen af bogen.

Foreningen undersøger om det er et fupnummer eller seriøst arbejde. (Se side 14).

Årsmødet 1990 er planlagt og omtalt side .

Årsmødet 1991 afvikles i Vingstedcenteret den sidste weekend i maj.

Foreningen har fået fremstillet streamers - aflange og firkantede - til at sætte på bilens bagrude m.v. Sådanne rekvireres hos sekretæren.

KRONIK

Thorkild Gravlund

Mogens Borch, Espergærde fortæller i denne kronik om forfatteren og folkemindesamleren Thorkild Gravlund.

Den 4. december var det 50 år siden Thorkild Gravlund døde, men hans personskildring og miljøbeskrivelse gør ham udødelig.

Thorkild Gravlund var ikke alene en stor skribent, en kyndig historiker, en genial kender og tyder af folkesindet, han var også en mand, der levede sit liv i nøje kontakt med almuen, hvis livs-syn han kendte som ingen anden i tiden og selv heltud delte.

Han var hjemstavnsbundet, ikke af tvang eller nødvendighed, men fordi han ikke kunne trives andre steder.

Man må ubetinget besøge hans ø, – Reersø – og være der nogen tid, både sommer og vinter, for at kunne forstå hans tankegang.

Kan man lide naturen, livet og det der rører sig omkring én, vil der ikke gå lang tid, før man vil savne øen, og hvad den rummer.

Den har alt, hvad man kan forvente af et dansk landskab, ynde stilhed, fred og ikke mindst barskhed.

Dertil kommer den store kontrast, skabt af mennesker, stendysser og radiomaster, – at der så er ca. 3000 år før og ca. 2000 år efter Kristi fødsel, mellem disse to ting, kan jo godt give stof til eftertanke.

Fortid, nutid og fremtid, præger denne lille smukke ø, mere end noget andet sted i Danmark.

På denne ø, blev Thorkild Gravlund født, den 16. augsut 1879. Søn af lærer Hans Marcus Gravlund Nielsen og dennes hustru Jensa Nikoline Thastum.

Faderens slægt stammede fra Stevns, oprindelig fra en rokredrejer fra Gravlund i Vestjylland, der udvandrede til Sjælland, men også fra en linje af gårdmænd i Sierslev ved Store Heddinge.

Moderens slægt var jysk, Thastumerne sad i mere end et århundrede i Vestsalling. Hvortil de sidst i 1600-tallet var indvandret fra Thastum i Fjends Herred.

Gravlund og hans fader fik begge navneforandring til Gravlund i 1905.

Thorkild Gravlund var fostret i frihed på stranden, på udyrkede strandmarker og mellem kærene, ensomt dyrkende sine egne forestillinger.

I 1882 fik Reersø sit første juletræ, Gravlunds egen lille beretning om denne begivenhed lyder:

»Der skulle være juletræ for børnene i landsbykirken. Far og mor skulle hente julegaver og julepynt langt borte – i Kalundborg. De drog hjemmefra i den mørke vintermorgen, kørende med det lille brune øg, og de nåede hjem igen i den mørke aften. Det var ialt henved syv mil, og sommetider veje, hvor de gik på hver en side af vognen og holdt på den, for at den ikke skulle vælte med alle julegaverne i hjulsporenes afgr. nd.

Vi ventede dem.

Åe, himmeriges gud, hvor vi ventede hjemme. Og alle byens folk ventede på det juletræ. For et juletræ var aldrig set før på øen.

Selve træet – jeg var selv med far ovre at hente det hos herremanden, der boede i den store granskov – det var et mægtigt træ, da det stod der i skolestuen, pyntet med stjerne, guld, himmelstiger, gaver og godt.

Ingen som ikke har set det, kan tænke sig, hvor stort og meget det var.

Børnene gik i kreds om det og sang.

Byens folk sad rundt om ved væggene og lo.

Det var et helligt træ. Det var en gudstjeneste. Og vi havde ikke andre, for kirken lå langt, langt oppe i landet.

Og aldrig havde vi set et juletræ før.

Jeg tror nu, at kristendommen først blev indført her, da far og mor plantede det store juletræ på øen.«

I oktober 1882 skrev hans far i sin dagbog: »Som 3 års dreng kunne Thorkild fortælle historier, om David, Nebukanezer, kong Skjold o. m. a. Særlig Moses optog ham i lang tid.«

Det var nu nok det, at Moses blev fundet nede mellem sivene i en barnekurv, og så af en prinsesse. For sådan en lille purk var der jo ikke langt fra kærene på Reersø og ned til Nilens bredder. Spændende må det have været for den lille fyr.

Han har aldrig nemmet noget, som han ikke havde en følelse af at have kunnet i forvejen. Det er blevet mig fortalt, at hans far tegnede store bogstaver og satte dem op over sofaen. Så gik Thorkild og tegnede dem efter og lærte på den måde at skrive og læse, da skal han have været en 3-4 år.

Selv husker han ikke at have lært det, men læste fra lille alt hvad han evnede, helst om gamle dage og historier der foregik indenlands. Det fremmede havde aldrig rigtig draget ham, derimod det tidsfjerne. Den første bog han mindes fra sin fars reol, var Jens Kamp »Danske Folekminder«. Den fulgte ham lige siden.

Landsbyskolen, som var hans hjem, lå der hvor mindstenen står i dag. Den søgtes dengang både af halvøens og oplandets børn.

Reersøerne og oplænderne havde hver sin art. De strides bravt, fædrenes kamp om igen.

Han stod i Reersøernes hær, og ønskede ikke at gå anderledes klædt end fiskerdrengene, i disse år fik han tidlig skøn om folkelig forskel. Det har han siden bygget videre på.

Da han var 11-12 år, blev skolen flyttet fra Nordstranden og op i Reersø By og havde kun børn derfra.

Han kom fra ensomheden derude og ind i den gamle landsbys almueliv, som han siden savnede når han var ude at rejse.

Tidligt begyndte Thorkild Gravlund at sysle med skribentvirksomheden, medens han viste absolut ulyst til bundet arbejde.

Meningen og ønsket var, at han skulle være lærer som sin far og bedstefar, og 18 år gammel blev han indskrevet som elev på Jonstrup seminarium.

Det gik imidlertid ikke, han havde ingen lyst til dette studium og viste sig ude af stand til at begribe matematikkens mærkværdigheder.

Tiden i Jonstrup havde dog ikke været spildt, for han opdagede, at historie kunne være en folkelig videnskab, hvilket blev et grundlag for hans digtning senere hen.

Faderen opgav ikke straks, men lod sønnen forsøge engang til på det nyoprettede Ribe seminarium.

Her gik det ikke bedre, tværtimod blev han frakendt enhver pædagogisk evne.

Heller ikke dette ophold var forgæves, for denne gamle by, og ikke mindst dens gamle, slidte ligsten, havde givet rigt udbytte, for den folkelige historiker.

Nu fik han så sin frihed og sin hjemstavn tilbage. Han fortsatte imidlertid sit studium af historie og mennesker, af fortid og nutid.

Efter sin seminarietid drog han på sine ben land og rige rundt, for at tale med den danske almuebefolkning og samle oplysninger om livet i gamle dage, for den danske folkemindesamling.

Han har samlet mangt og meget om vore slægtninge, gamle sagn, sælsomme beretninger, også meget af historisk værdi.

Sidst men ikke mindst, almuens levevis i alle egne af landet, den kunne være så forskellig, fra herred til herred, fra sogn til sogn.

Noget man kan opleve i flere af hans bøger, men særlig i hans afhandlinger, Dansk Folkekarakter 1919, Syssel Bogen 1931, Herreds Bogen 1926-31, Dansk Bygd 1917-30. Der er noget af det bedste, vi har af dansk almuelitteratur.

Et par vintre opholdt han sig i København, ved bibliotekslæsning og studier på Nationalmuseet.

Det hele tog først rigtig form, da han traf sin kusine Helga Thastum, datter af hans morbror lærer Jakob Thastum i Kristrup ved Randers. Hun boede hos noget familie og havde læst hans artikler om »Gamle Lars fra Reersø« i en københavnsk avis den 13. august 1902.

Denne kusine opfordrede ham til at fortsætte sine skrivelser. De blev sidenhen gift, i september 1903, bosatte sig på Reersø, og boede på Sandhagen hele deres liv, i det hus de selv havde bygget.

»Der var engang, jeg skulde have en stilling. Det skulde være en særstilling, vidste jeg, og jeg søgte at komme ind i et omrejsende cirkus, som hurtigtegner.

Men før jeg kom der – kom der en kvinde til mig, og så nåede jeg ikke den eneste stilling, som jeg måske dog kunde have fået.

I eventyret kommer han og redder hende. I det daglige liv er det omvendt.

Min første bog skrev jeg så, da den skulle skrives.

Jeg lå på en hømadrass, på et lergulv i et tomt husmandshus og skrev »Øen«. Jeg havde ikke drømt om at skrive den bog, det var en anden, jeg vilde, men »Øen« vilde skrives og blev det.

Professor Vilh. Andersen tog sig af den. Ernst Bojesen udgav den.

Professor Axel Olrik skrev til mig og indbød mig som medarbejder ved den nyoprettede folkemindesamling.

Så fik jeg da en stilling.«

Thorkild Gravlund skrev i sine unge dage en del skildringer til forskellige aviser og dagblade, blandt andet Sorø Amtstidende. Disse skildringer har han ikke udgivet i bogform, nogle af disse har jeg fundet frem fra glemselens hylder.

Skildringerne er skrevet for ca. 80 år siden, men det gør dem jo ikke mindre interessante eller spændende, og en nyhed er altid en nyhed, når den læses eller høres første gang, og når dertil kommer, at den skildres af en som havde sans for at få det væsentlige med, det der havde værdi, en værdi der tidligt var blevet vedkommendes særkende.

Thorkild Gravlunds første artikel: Et besøg ved Havelse Kjøkkenmødding, i Issefjord Posten 7. oktober 1900.

Hans første novelle: Gammel Lars. Dagbladet 9. august 1901.

Hans første digt: Mod vår. Sorø Amtstidende 20. april 1902.

Sorø Amtstidende var i mange år en velvillig aftager af hans kronikker, noveller og digte. Hvoraf en del siden blev udgivet i bogform. Dertil kommer hans mange afhandlinger og romaner.

Hans første roman: Ulv Uboren, (den uovervindelige) der var historisk, lod han Vilh. Andersen læse manuskriptet. Vilh. Andersen tilrådede ham at skrive en hjemstavnsroman først.

Så skrev han »Øen«, der udkom i september 1903, det blev hans debutbog, honoraret var 200 kr.

Af et brev vedlagt manuskriptet til »Øen«. April 1903.

»I øboens sind er en attrå til Øen. Det er fædrelandsfølelsen i sin enkle, skønne Form: det er religion!

Ø-tråen er lønlig og stærk og ejendommelig. Den grundes ikke på barndoms minder, men griber tit folk, som tog bo på Øen i deres bedste år.

Den ligner brevduens instinkt.

Hverken sprog, minder eller tilfældig sammenhold har skabt øboens nationalitet. Jeg troer, havet har skabt den.

Om denne trå har jeg skrevet. Søgt at give den tilkende ved at stille både landet og folket for læserens blik.

-- Må jeg hermed overlade bogen til det ærede Forlags skøn.

Ærbødigst

Thorkild Gravlund«

Ulv Uboren, udkom først i 1929 under titlen Ransmænd om Samsø.

I april 1938 fik han opført sit første og eneste skuespil i Danmarks Radio, i anledning af 150 årsdagen for Stavnsbåndets ophævelse i 1788. Det hed Boels Drøm. Berlingske Tidende skrev bl. a.: Man troede på de ting, personerne – især bipersonerne – sagde til hinanden. Troværdigt var det, da en af bønderne sagde: Stavnsbåndet, hvad er det? og Degnen svarede: Ja-a, det er det er, når at hvis det ikke var, så ku' vi flyt, hvorhen vi ville.

Gravlund holdt også mange foredrag og taler omkring i landet, bl. a. til Rebildfesten 4. juli 1924, der talte han om *Det gamle land*.

Han var også redaktør af forskellige tidsskrifter og udgav også selv en hel del, bl. a. Sjællænderen, sammen med J. A. Hansen fra Roskilde Dagblad, denne lille avis var skrevet på sjællandsk tungemål, det var i årene 1934-35.

Det kan da godt være, at nogle af hans ting kan virke lidt tunge, men læser man dem med åbent sind og for at ville lære noget, så findes der ingen bedre fortolkninger af vore forfædre og deres levevis, der jo på mange måder ikke er så væsentlig anderledes end vor.

Gravlund tog sig også for at hjælpe Øens befolkning ved at være deres talsmand udadtil, skrive deres breve, føre deres sag mod myndighederne inde i landet, om det skulle være nødvendigt.

Da deres fiskerihavn skulle bygges, var han dens utrættelige talsmand og ordfører, for deres deputation til ministeriet.

Skulle een Reersøer have ansættelse i en eller anden stilling, ofte inden for søfarten, betød et ord fra Gravlund det samme som ansættelse. Hans ord havde vægt i alle kredse.

Han indrettede et museum, ordnede øens righoldige arkiv, bl. a. med kongernes bekræftelse på privilegier helt fra dronning Margrethe, der siges at være strandet herude.

Han rejste også Dronningestenen, der hvor bymændene fra gammel tid satte hverandre stævne.

Han var fortrolig og dus med alle og tog del i deres glæder og sorger. Han hilste på alle og elskede at få en passiar med dem.

Han var ligemand blandt ligemænd. Ingen måtte hilse anderledes end på den landlige vis, ved at beholde hatten på. Hvis du ta'r hatten a' tiere, hilser jeg ikke på dig mere – kunne han finde på at sige.

Han og hans hustru hjalp også på andre måder, når der var behov, det være sig sygdom eller ved andre begivenheder, en 25 øre eller 1 krone her og der, kunne det da også blive til, sammen med et venligt ord.

Overfor fremmede kunne han godt være studs, men ellers var han hjerteligheden og hjælpsomheden selv.

Han blev nok kaldt *Danmarks dreng*, fordi han havde skrevet en række historiske beretninger og romaner, med den fælles titel *Af danskens historie. 1-2-3-4* osv. Begyndende med *Skældstene*, i 1923 og slutter med *Nordens Margrethe* i 1944. Denne roman blev afsluttet den 11. oktober 1939, altså mindre end 2 måneder før hans bortgang den 4. december 1939.

Jeg vil personlig anbefale denne bog, det er en skildring af hvordan Dronning Margrethe samlede hele Norden, og sluttede med hendes død den 28. oktober 1412, på Flensborg fjord. Drogen Olle fra Reersø er den gennemgående figur i romanen.

Gravlund var mere end en skønlitterær forfatter, det ser man tydeligt i hans mange skildringer.

Gravlunds fortjeneste som skønlitterær var jo nok den, at han førte den sjællandske bonde ind i litteraturen, der hvor jyderne tidligere var temmelig enerådende.

Gravlund var situationernes og replikkernes mester, med et enestående øre for sjællandsk almuesprog. Menneskeskildringen var hans særlige område.

Naturfrednings- og turistsagen havde også hans interesse, og sidst men ikke mindst det nationale, særlig når det gjaldt Syd-slesvig, han var den sydlige danskheds varme forkæmper.

Læs hans bog *Alfarveje og Bedesteder*, der er en slægtsskildring fra årene omkring 1850 til 1920, med disse års brydninger.

Det var den nu forsvundne landsbyverden, som man møder i mange af hans værker.

Hans dybe mistillid til det nye, der mærkes så stærkt i nogle af hans bøger, særlig i hans bog Nilavs. Han lader Nilavs sige: – om det må være som det er – og blive som det var! Og så hans egen kapitulation: – skal det gå sådan, så lad det gå sådan! Hans ønske var, at der fra den traditionsbundne hjemstavnskultur skulle vokse et nationalt præget åndsliv.

Det kan på ingen måde nægtes, at Thorkild Gravlund skrev et stykke Danmarks historie, med mere indsigt og sans for det væsentlige, end flere af hans samtid.

Det er som hans kærlighed til sit land, sin ø, og sine medmennesker – naturen og livet, går som en rød tråd gennem hele hans forfatterskab, og derfor virker så ærlig.

Dertil kommer noget ikke helt uvæsentligt. Han var den første herhjemme, der klart så og forstod begrebet Almue, og at Almuen ikke var naive børn, »Almuen var alderdom«.

Denne Almue havde Gravlund taget sig for at undersøge og lære af.

Men man må huske, at Gravlund stod på helt bar bund, ingen forgænger har kunnet have haft nogen betydning for ham og hans arbejde, han var så udpræget en pionér, på sit særlige område.

Jeg vil slutte med hans egen livsvisdom om riget og Folket:

»Vi er et Folk med en særlig Slags Drømme, den daadtunge Higen, der aldrig venter at vinde noget uden Møje, men af Møjen, venter sig alt.«

Mogens Borch

Livet på landet omkring 1905

Disse optegnelser er skrevet af fru Edith Henriksen, Odinsborg ved Nakskov i 1979, for at fortælle sit barnebarn om hvorledes livet levedes på en nordlollandsk gård i tiden lige efter århundredskiftet.

Jeg blev født 1897 på en middelstor gård.

Arbejdet på en sådan udførtes almindeligvis af 3 karle og 1 dreng. Desuden ekstra hjælp i roer, ved høstarbejdet og andre påkrævede arbejder. Tillige 3 piger – 1 kokkepige, 1 stuepige og 1 lillepige, der mest var barnepige. Forkarlens første arbejde bestod i at vække folkene. Om sommeren vækkedes kl. ¼ før 5. Om vinteren senere. De 2 ældste tjenestepiger skulle påbegynde malkningen. Imens skulle lillepigens skaffe ild på komfuret, dække bord i spise- og folkestue, pudse fottøj og tage sig af de mindre børns vask og påklædning.

Mens pigerne malkede, strigledes hestene og blev grundigt fodrede med hakkelse iblandet valset havre. Dette var morgenarbejdet sammen med staldens rengøring for de 3 karle.

Når kokkepigen malkning var slut, kunne hun klare morgenmadens tilberedelse, mens nr. 2 pigens lærte kalvene at drikke. Ikke alene skulle kokkepigen koge sild, lave mælkegrød – kogt byggrynsgød, der i klumper kom i kogende sødmælk – og kaffe til begge steder, men desforuden smøre karlenes fedtebrød, margarinebrød og deres rundt om hjemmebakte hvedebrød. Inden karlene forlod folkestuen, skulle kokkepigen have smurt 1 æske mellemmad til hver og tappet dem ½ fl. hjemmebygget øl.

Hestene fik hver sin mulepose med til formiddagens fortæring, mens karlene »nød« deres, trods skiftende vejrlig. Det hjalp, at fremgangsmåden var ligedan på nabogårdene.

For at give ly var der piletræer om alle marker. Mellem hvert af disse var et smukt flettet gærde. Hvert forår skulle nogle pile

Odinsborgs gl. stuehus

stynes. D. v. s. toppen blev hugget ned til kronen, der så igen kunne skyde op. Eventuelle træer, der var visnede, skulle erstattes af nyplantede. I Sønderherred holdtes i mange år den skik i hævd, at de små nye piletræer skulle så afgjort plantes på en Langfredag.

Hvert år skulle der flettes et helt nyt stykke gærde.

I vort lille sogn var kirke, præstegård, mølle, 2 landsbyskoler, hvoraf den ene lå i en ret god gavntæsbeplantet skov, der sluttede ved Smålandshavet i nord.

Lærerkrafterne begge steder klarede børnenes hverandendags skolegang for de 7 år, at denne var pligtig. Børnene i store klasse mødte hver mandag morgen kl. 8, blev undervist til kl. ca.

15. De yngre børn mødte hver tirsdag morgen kl. 8 og til kl. 13, efter denne start fortsattes ugen ud og endte med konfirmation i 14 års alderen.

Så fik disse den uundværlige skudsmålsbog, hvori de årlige fæstemål indenfor landbrug eller håndværk blev bogført. Bogen svarede til sit navn m. h. t. at give vedkommende sit skudsmål. Denne ordning ophævedes i 1921.

I sognets ene ende, tæt op af kirken, var en rummelig præstebolig. I den modsatte ende lå møllen, der formalede al sognets korn. Her i møllerens privatlejlighed fandtes en foredragssal, hvor der holdtes oplysende møder og foredrag af skiftende indhold. – Brugtes også til børns danseundervisning.

Spredt over landsbyens »gade« til begge sider lå sognefogedens og håndværkernes huse. Man klarede sig fint med den pligtro håndværkers arbejde.

Klokkeringeren, der skulle ringe solen henholdsvis op og ned morgen og aften, ringe til gudstjenesten, men desforuden altid være på udgik i tilfælde af ildebrand. Da gjaldt det om, hurtigst muligt, at trække i begge klokkes reb, så den uheldsvangre »klemten« kunne høres vidt og bredt.

Af andre håndværkere var: sadelmageren, købmanden, bageren, der bagte vort rug- og sigtebrød, skomageren, der tog mål af vore fødder, syede sko og støvler samt holdt disse vedlige, ligeså længe en forsåling blev tilrådet, tillige skrædderen, der syede mandfolkens tøj, smeden, gartneren og lidt senere hen andelsmejeriet, der fik sine smørdritler fra bødkeren her. Det meste smør gik til England i ovennævnte dritler, ostene og fløden gik til hjemmemarkedet.

Landmanden, der nu leverede sin mælk til mejeriet fremfor selv at skulle kærne smør, fik nu skummetmælk og valle med tilbage til gården i de tønder, der forud afleverede aften og morgenmælken.

Udenom håndværkernes huses yderpunkter var gårdene spredt i forhold til arealernes størrelse.

Tættest på var den 20 tdr. land store fattiggård. Herpå lønnede sognet et bestyrerpar. Manden dyrkede selvsagt jorden. Hans kone skulle sørge for nødtørftig kost og klæder til »fattiglemmerne«.

Blandt fattiggårdens rummelige bygninger var også en sognerådsstue. Hertil ankom hver månedsdag de 12 kommunevalgte medlemmer og sognerådsformanden. Disse medlemmer var valgt fordi man forventede, at disse ville varetage *hede* sognets tarv og trang. Herunder skolearbejdet, tjenestefolkernes husflidsundervisning, den selvhjulpne, flittige fiskerbefolkning og meget andet.

Det gjaldt om, at sognets mange jordveje kunne være nogenlunde farbare, især i høst og roetid. Derfor sejledes der halvstore sten ind på havnen fra Sandøen. Disse lagdes i regelmæssige bunker udfor de ringeste vejstykker. At få disse sten først flækket, dernæst slået i småskærver, var vinterarbejde for de fattige husmænd og indsidderne. Almindeligvis honoreredes det færdige arbejde med fem kroner for hver stenbunke, uden værktøj!

Sognets pligtkørsel efter jordemoder eller læge påhvilede naturligtvis gårdmændene, som ejede heste og vogne.

I denne lille kommune var 2 bosiddende kaptajner. Den ene var præsten. Da han i sin tid sejlede som sådan på de daværende danske kolonier i Vestindien og Østindien, forliste skibet. Han lovede da Gud at ville studere teologi og blive præst, dersom han overlevede. Hvilket skete! Han var vor nidkære præst i 25 år! Holdt 2 timers gudstjeneste i en kold kirke hver helligdag, men konfirmationerne strakte sig over 3 timer. Hver konfirmand blev overhørt enkeltvis i salmevers, bibelhistorie og katekismus. Den fremsynede præstefru havde altid anbragt lidt kamferdråber i våbenhuset. Ved hjælp af disse kom den besvimelede konfirmand igen på højkant og ceremonien fortsatte.

Den anden bosiddende kaptajn sad som ældre og ugift på sin fødegård. Han havde i sin ungdom gennemkrydset verdensdelen Afrika på mange leder og kanter, såvel i krigs- som i fredstider. Vendte tilbage som kaptajnløjtnant. Han havde interesse i at delagtiggøre mig i sine særprægede oplevelser.

Til den tredje der også var over sognets bondestand, var én af sønnerne fra et fideikommis, til hvilken sognets største gård blev købt. På denne var stort kvæghold. Og da nedenstående oplevedes før andelsmejeriet blev bygget, blev al mælken behandlet på gården. Smørkærningens arbejde lededes af en mejerske.

Hun var forud skolet til sin gerning. Et godt resultat af den daglige smørkærning ahang af hendes »sikre« pegefingre. Termometre fandtes ikke. Hendes følsomme pegefingre bestemte flødens temperatur.

Denne meget ombejlede mejerske havnede som nabosognets dyrlægefrue.

Her førtes stort hus p. g. a. ret stort jordareal, mange tjenestefolk, et par ældre, ugifte søstre til dyrlægen og – – efterhånden en ret stor børnefolk; det var intet særsyn, hverken i by eller bondehjem. 6-8 og indtil 10 stk.

Fra sognet her sendte en gårdmand skolevogn til nærmeste købstad. Det gjaldt nogle velbegavede sønners og en enkelt datters undervisning. Disse fik kost og logi hos bekendte i byen.

Skolevognen, der havde afleveret børnene mandag morgen, ankom igen lørdag eftermiddag for at hente børnene til samvær med forældre og søskende. Når datterens skolegang var slut, sendtes denne til København for at få lærerindeeksamen. Så var hun skikket til at undervise egne søskende, samt nogle få fra sognet, hvis forældre ønskede deres børn at få daglig undervisning, fremfor folkeskolens hverandendags.

Gennem mange år bekostede min far lærerinde fra København. Hun skulle sørge for vor undervisning og opdragelse p. g. a. min mors tidlige død.

Trods 2 lægers uafbrudt kamp i 2 døgn måtte min mor bukke under som 31 årig på grund af en altfor tidlig fødsel. Jeg var da den yngste af 4 søskende – 14 mdr. gammel.

Efterhånden så vi børn med glæde hen til den årlige eksamens store begivenhed! Så spillede *vi* en rolle. Præsten, samt andre interesserede fra landsbyen, kom anstigende tidlig på eftermiddagen. Der serveredes chokolade og kringle. Så oplyste lærerinden hvilket pensum, vi havde haft i de forskellige fag. Vi besvarede præstens eller gæsternes »venlige« spørgsmål. Stilebogshefter og håndarbejde var lagt frem. Man eksamineredes i tavle- og hovedregning, fik karakterer – og – præstens bevis for tilstrækkelige skolekundskaber!

Herefter 5 ugers sommerferie!

Børns årlige koppevaccination fandt sted ved oplysning ved kirkestævne. En læge fra nærmeste købstad havde skriftligt påbudt degnen at bekendtgøre på førstkommande søndag, at lægen ville foretage vaccination på de børn, der var født siden den forgangne. Når skiltet »kirkestævne« var hængt frem i våbenhuset, skulle kirkegængerne forblive i våbenhuset efter gudstjenesten, til degnen kom frem i kirkedøren og oplæste lægens ordre desangående. Når de unge mænd skulle på session blev tid og sted bekendtgjort både gennem kirkestævne og gennem sognefogeden, der personligt gik til de pågældendes hjem, så de rigtige mødte frem.

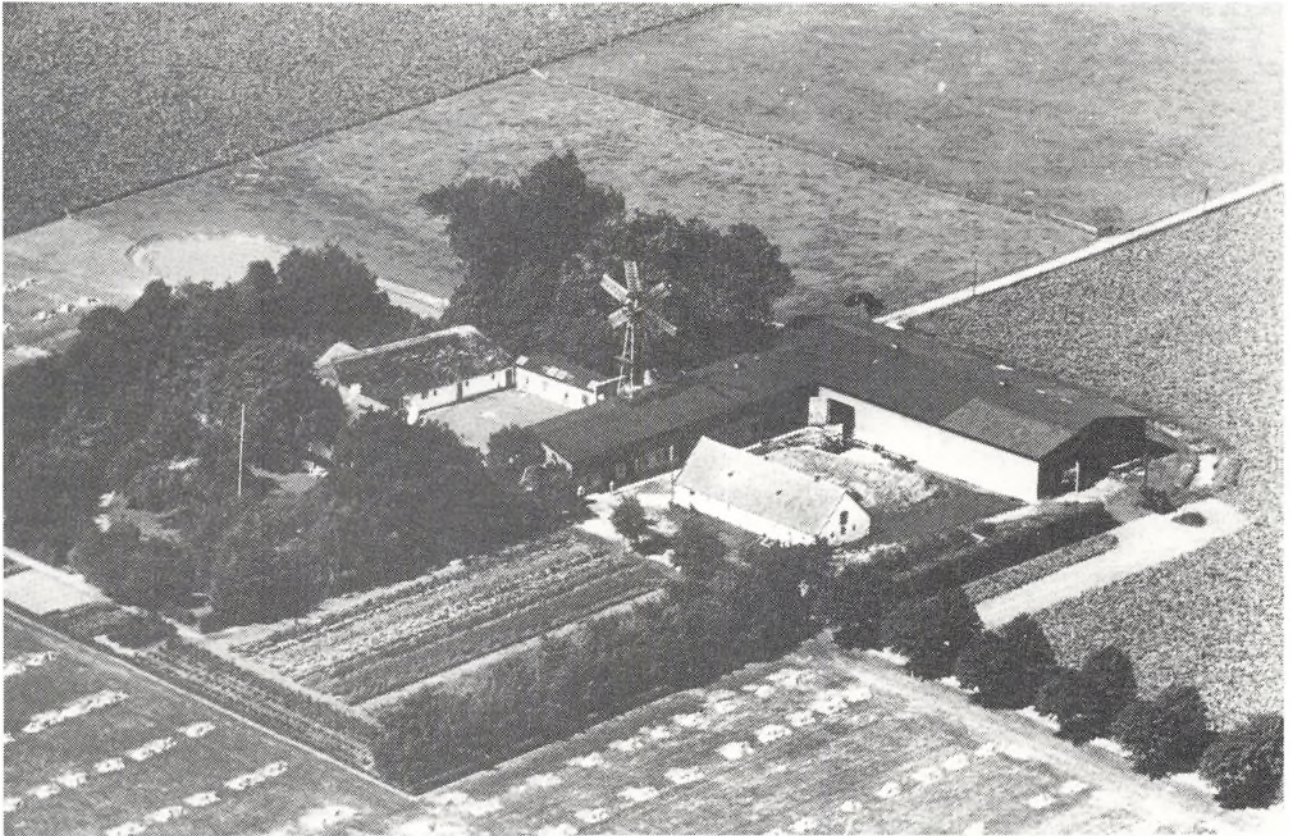
Landhusmoderens gerning bestod i at skaffe hør, blå, hamp og især uld til lagner, linned og dynebolster – olmerdug. Gårdens kvinder sad »aftensæde« ved rok, karte og ten. Når alt var spunden, sendtes garnet til væveren. Når man siden modtog tøjstykkerne blev vrangen vendt ud på olmerdugen. Denne bagside blev omhyggeligt gennemgnet med bivoks. Når disse uldne dyner blev fyldt med fjer og dun, hindredes dunene i at finde vej ud gennem vokslaget.

Husmoderen skulle tillige varetage fjerkræets pasning, så bestanden holdtes sund og yderig. Det gjaldt ænder, gæs, høns og enkelte hjem fødte også kalkuner op.

Snaps var den daglige »livsdrink«.

Hos bekendte i Sønderherred anvendtes kamfersnaps. En stump kamfer blev lagt i bunden af flasken. Denne blev omrystet, – og børn fik af og til en sådan skefuld »medicin«.

Når sildestimerne i september-oktober kom ind i Smålandshavet, købtes mange sild til saltning.

*Det gamle Odinsborg.
Gården fik nyt stuehus i 1930.*

Ved ægteskabs indgåelse gjorde forskellige ting sig gældende. Man skelnede mellem fornufts- og kærlighedsægteskaber. Hartkornet mellem gårdene spillede en rolle. Også moderens »kloge« råd til datteren: Får du ikke den du elsker, så elsk den du får! –

Jordemoderen, der fæstedes for at betjene 3-4 sogne, var en myndig dame. Hun ønskede nødig lægehjælp, selvom fødselen var kompliceret. Men da kunne det hændes, at ægtemanden lod sin hurtigste hest spænde for vognen for at hente lægen, der så kunne hjælpe barselskone med en dulmende sprøjte og en morfing. Ængstelsen for barselsfeber var rimelig. Naturen lod de svage kvinder bukke under, mens de kraftigste klarede feber.

Jordemoderens arbejde bestod tillige i at årelade. Hun kom med sit årelad, der slog hul på armens spændte boldåre. Tappede ca. 1 kopfuld blod, beviklede dernæst armen med hørlærredstrimler vædet i vand med rugmel. Dette virkede som en gibsbandage.

Lægens behandling af f. eks. lungebetændelse blev ordnet med de såkaldte varme omslag. Man lod et barnelagen koge, ry-stede dampen væk, lagde det lille lagen på patientens syge sted, lagde hurtigt et stykke tyndt guttaperkapapir på, for at bevare fugtigheden, dernæst uldne strikkede klude. Til sidst strammedes et lagen om det hele ved hjælp af sikkerhedsnåle. Så kunne varmen virke i timevis. – Men ofte endte en lungebetændelse med døden på den 9. dag.

Da sendtes ekspres ridende bud til at underrette slægt og venner om dette og samtidig indbyde til begravelsen. Kisten blev altid anbragt i kirkens ligkapel. Storstuens stuer blev gjort parat til det store rykind, der skulle bespises.

Her var mangfoldige andre begivenheder, jeg ikke har klaret at nævne. Der var ting i dagligdagen, der nøje skulle overholdes, der var gøremål, som afhang af ny- eller fuldmåne, når ænder eller gæs skulle slægtes, der var forberedelserne til kornhøsten, så denne aldrig påbegyndtes på en mandag. Mejetøjet, d. v. s. de mange leer, skulle alle nyslipes på slibestenen, høstkornenes

træriver have fuldstændigt »tandsæt«. De uundværlige 2 ølbølger være gennemvandsdrukkne, så øllet næste morgen blev på plads og begge drikkehullerne forsynet med fint snittet træprop. Der var 2 drikkehuller. Det største brugtes af mandfolken, høstkornene benyttede det lille drikkehul.

Der var den påkrævede vask af fårene, dagen før de skulle klippes, så ulden var ren, og der var min mormors ubekvemme stilling ved komfuret, den dag hun støbte alle vore tællelys.

Der var meget muntre kanefarter. Vi ejede 5 samlede kaneklokker på een rangle, der skrues ned i hestens seletøj. Et fint hvidt og rødt kanetæppe, der var forarbejdet ved hjælp af en gimpenål, blev spredt over hestens lænd til kanens forparti.

Der var det sikre i at adlyde den forgangne slægts knappe ordre: Brug føret, mens det står! Dette betød bl. a. at få hentet det nødvendige brænde for hele året fra nærmeste skov, mens jorden var gennemfrossen. Det gjaldt vejret til 9. april = de fyrretyve riddere. Vejret antoges at ville fortsætte ligedan de følgende 40 døgn.

Den gode gås, der da havde 2 æg i sin rede, blev benyttet til tillæg. – Det gjaldt om at huske vinstokkens beskæring 3. juledag. – Nedklippe storblomstret klematis de sidste februardage. – Gulerødderne være optagne til Mikkelsdag den 29. september.

Jeg indser, at disse omstændige udpluk og forklaringer kan næppe give et fuldstændigt billede af tiden og forholdene i ens tidligste barneår.

Men det, der prægede ens eget og vore bedsteforældres hjem, der lå tæt på, var den fine fært, vi børn fik af, hvorledes disse tog livets tilskikkelser!

Det bærende moment var: Guds frygt parret med nøjsomhed. Denne livsregel er lige nyttig uanset hvilket årstal, vi skriver.

»Odinsborg« i april 1979.

*Edith Henriksen
f. Clausen*

Bornholm

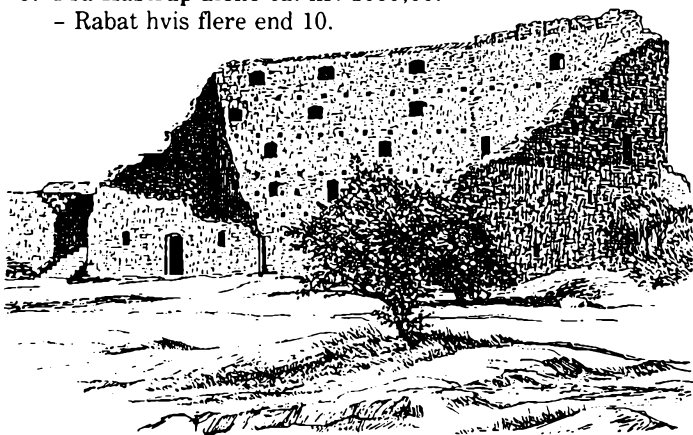
Årsmødet 1990 finder sted på Bornholm

Datoen er fastsat til onsdag den 23. maj og torsdag den 24. maj (Kr. Himmelfartsdag).

Vi er nødt til at have tilmelding allerede nu af hensyn til reservation af hoteller, busser og færger m.m. – men selvfølgelig kan man melde sig til selve årsmødet senere.

Vi har fundet frem til følgende rejsemuligheder:

1. **Jens P. Petersen laver en 5 dages bustur over Sverige,** afrejse søndag den 20. maj – hjemrejse torsdag den 24. maj. Pris kr. 1990,00
Overnatning på Hotel Friheden eller Hotel Hvide Hus i Sandkås. Fuldpension – dog ikke middag den 23. maj.
Tillæg for middag ca. kr. 190,00, ialt ca. kr. 2150,00.
2. **Tur fra Fyn med Marslev Turisttrafik** afrejse tirsdag den 22. maj – hjemkomst fredag den 25. maj. Pris kr. 1190,00, pensionister kr. 1100,00.
Overnatning på Pension i Sandvig.
Pension: Stort morgenbord.
Tillæg for årsmødeudgifter ca. kr. 380,00, ialt ca. kr. 1570,00 pensionister ialt ca. kr. 1480,00.
3. **Tur fra Nordjylland med Nilles Busrejser** afrejse mandag den 21. maj – hjemkomst lørdag den 26. maj. Pris kr. 1845,00.
Overnatning på Hotel Nordland i Sandvig.
Fuldpension – middag den 23. maj og frokost den 24. maj.
Tillæg for årsmødeudgifter ca. kr. 380,00, ialt ca. kr. 2225,00
4. **Fly med Danair onsdag morgen og hjemkomst torsdag aften fra stort set alle lufthavne med omstigning i Kastrup** Pris ca. kr. 1600,00. Der opnås rabat hvis 10 står på samme sted
5. **Fra Kastrup alene ca. kr. 1000,00.**
– Rabat hvis flere end 10.

Hammershus

Bornholmsturen maj 1990

Jens P. Petersen beder os meddele, at Slægtsgårdsturen som afsluttes med deltagelse i landsmødet på Bornholm, finder sted i dagene 20.-24. maj og omfatter et nord- og et sydbesøg samt besigtigelse på alle de kendte steder – måske også til Christiansø mod ekstra betaling. Turen udgår fra Sjælland over Dragør-Limhamn og Ystad-Rønne den 20. maj om morgenen.

Turen koster kr. 1990 alt incl.

Alle der vil opleve vor skønne ø i Østersøen og være med i

Salomons Kapel

6. **Natbåd fra København tirsdag aften kl. 23.30** og tilbage i København fredag morgen kl. 7.00.
Pris på udrejse kr. 153 og pensionister kr. 35 (kun udrejse)
Pris på hjemrejse kr. 153 – 10% rabat hvis over 10 personer
Køje: hver vej kr. 81,00-148,00.
Der er forbehold for pristigninger.
7. **Transitruuten**
Flyvebåd fra København/Havnegade onsdag kl. 9.00 til Malmø, bus til Ystad og færge til Rønne (ank. Rønne kl. 13.45).
Hjemrejse torsdag kl. 16.30, ank. København kl. 21.00.
Pris kr. 276,00 retur.

Rejsemåde 4, 5, 6 og 7 kan også kombineres.

Hvis der er andre transportønsker, så kan vi tale om det, men af hensyn til rabatter vil jeg gerne reservere billetterne. Hvis I skal have egen bil med derover, skal pladser også reserveres på nuværende tidspunkt.

For deltagere, som vælger transport 4, 5, 6 eller 7, samt deltagere der kører selv, kommer der overnatning på Hotel Balka Strand, hvis I ikke selv sørger for overnatning.

Pris kr. 225,00 pr. person i dobbeltværelse incl. morgenmad og buskørsel på Bornholm.

Årsmødeudgifterne bliver:

Eftermiddagskaffe	
på Balka Strand	ca. kr. 25,-
Middag på Balka Strand	ca. kr. 190,- excl. drikkevarer
Frokost	
på Hotel Helligdommen	ca. kr. 95,-
Årsmøde udgifter	ca. kr. 70,-
ialt	ca. kr. 380,-

Det har endnu ikke været muligt at tilrettelægge det endelige forløb af mødet på Bornholm, men der vil selvfølgelig for deltagere, der kommer med bus, blive arrangeret udflugter til steder, vi ikke ser på selve årsmødet.

Tilmelding til Inger Hansen på telefon 42 80 25 37 inden nytår.

For tur 1 også til Jens P. Petersen.

Slægtsgårdsarrangementet den 23.-24. maj, må melde sig meget snart til Jens P. Petersen, telf. 53 61 00 23 – af hensyn til hotelreservationen. Dette gælder for de, der vil være med alle dage fra 20.-24. maj (5 dage).

Det henstilles at alle interesserede drøfter deltagelse snarest, så Jens P. Petersen kan få besked og tilrettelægge alt i god tid.

Favørtilbud nr. 11 fra Landbohistorisk Selskab

Birgit Løgstrup

BUNDET TIL JORDEN

Stavnsbåndet i praksis 1733-1788

Normalpris kr. 148,00

Favørpris kr. 88,00

Landbohistorisk Selskabs tilbud i december 1989 er julegaveidéen til dem, der kender deres landbohistorie, men ønsker et bedre kendskab til forholdene for karle og drenge under stavnsbåndet 1733-1788.

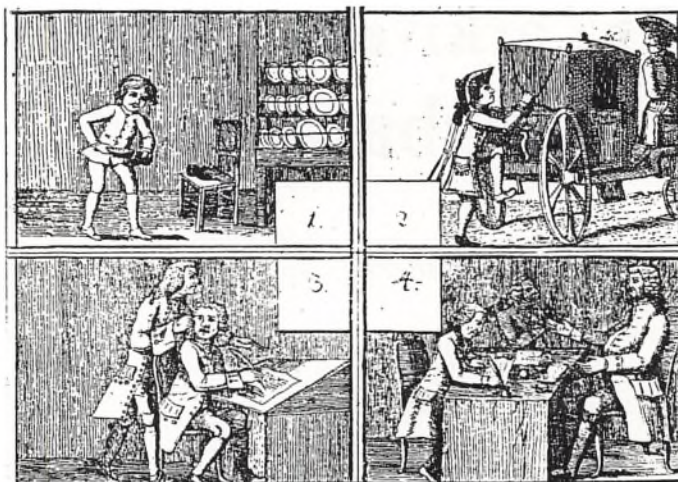
Arkivar, dr. phil. Birgit Løgstrup, Landsarkivet for Nørrejylland (Viborg) har tidligere beskæftiget sig med såvel landbohistorie, administrationshistorie og socialhistorie. »Bundet til jorden« er en analyse af drengenes og karlenes liv på landet under stavnsbåndet.

Lovgivningen forbød dem at flytte fra det gods, hvor de var født, uden godsejerens tilladelse. Men betød det, at de boede hele deres liv på samme sted? Eller var der langt større bevægelighed i samfundet, end vi almindeligvis tror?

Bogen kommer også ind på lønforhold, stavnsbåndets indflydelse på årets fester, det daglige slid, uddannelses- og flyttemønstre på landet.

»Bundet til jorden« er en anden side af stavnsbåndstidens samfund, end den vi sædvanligvis hører om. Jyske karle kunne bosætte sig i Holland og fæstebondens sønner kunne blive godsejere.

Bogen er resultatet af en undersøgelse af, hvordan stavnsbåndet fungerede i praksis.

I det 18. århundrede var man klar over mulighederne for social mobilitet. På dette satiriske kobberstik fra 1787 ses drengens fremgang i verden fra skopudser, til lakaj, til skriver og til sidst til et politi- eller dommerembede. Den unge knøs kunne udmærket være fæstebondens søn. (Kobberstiksamlingen, Danske satiriske kobber, nr. 43).

Det er opgøret med 100 års fordomme om landboreformerne og deres tid. For ligesom stavnsbåndet kunne opfattes som en byrde, kunne det også være en hjælp.

Når man har haft glæden af at læse bogen »Bundet til jorden« sidder man med en hel ny forståelse for stavnsbåndets periode, for problemstillingen er meget nuanceret.

Brevkort
Ufrankeret svarforsendelse

5
Sendes
ufrankeret
Modtageren
betaler porto

Undertegnede medlem af Dansk Slægtsgaardsforening bestiller hermed »Bundet til jorden« til favørpris kr. 88,00 + porto.

NAVN

ADRESSE

Landbohistorisk Selskab

Cicorievej 8
5220 Odense SØ

UNDERSKRIFT

Fra arkivets arbejde

Nederballegård

*Matr. nr. 21 a Erritsø by og sogn
Gårdhistorisk undersøgelse.*

Nederballegård lå oprindelig i Erritsø by syd for Fredericia. Erritsø var i fællesskabstiden en af Danmarks største landsbyer med 40 gårde og 29 huse i begyndelsen af 1700-tallet. Gården blev ved udskiftningen, der skete så tidligt som i 1773, flyttet ud på bymarkens yderste kant mod sydøst tæt på det sted, hvor den ny Lillebæltsbro i vore dage lander på Jyllands kyst.

Gården var fra gammel tid en selvejergård, der i slutningen af 1500-tallet blev overtaget af kronen. 1670 blev den underlagt ryttergodset, hvorfra den 1769 solgtes til selveje.

Historien kan følges tilbage til det første lensregnskab fra Koldinghus len 1610. Gårdens fæster hed da Hans Pedersen; hans årlige landgilde udgjorde: 1½ skp. mel, 3½ skp. bygmalt, 1 skp. byg, 4½ skp. havre, 12 skp. malt gæsteri, 1 lam, 5 høns, 1 skilling leding, 1 mark (20 g) hår, 1 mark lysegarn og 40 hommelstænger (rafter).

Krigene i 1600-tallet (og forøvrigt også i 1800-tallet) ramte egnen her ekstra hårdt p. g. a. beliggenheden nær det strategiske knudepunkt Snoghøj, det bedste overfartssted mellem Jylland og Fyn. Værst var forholdene 1657-60, hvor Erritsø blev jævnet med jorden og befolkningen søgte tilflugt i Trelde Skov, hvor man boede de tre år. Derefter tog det mindst ti år før landsbyen var bragt nogenlunde på fode igen.

Erritsø havde i fællesskabstiden sine jorder i to store bymarker. Dyrkningssystemet var det såkaldte Lillebæltssystem, hvis vigtigste karakteristika var en udpræget todeling af bymarken. Erritsø havde de 2 marker inddelt i ialt 8 såkaldte årstægter, hver med rotationen byg-rug-rug-havre efterfulgt af 4 års hvile. Bymarken var opdelt i 1934 agerstrimler, heraf havde gården de 51 med et areal på 22 tdl., der sattes i hartkorn til 4 tdr. 2 skp. 1 fjk. Ved udskiftningen i 1773 fik gården en lod på 52 tdl., hvoraf dog kun ca. halvdelen umiddelbart var egnet til dyrkning.

Gården har været drevet indenfor samme slægt siden 1753, hvor Jens Nielsen Kragh overtog fæstet. Nuværende ejer Martin Bendixen Kragh er 6. generation.

Oversigtstal for landbruget.

	1624	1678	1686	1697	1719	1739	1752	1796	1861
Besætning:									
Heste	-	2	3	4	4	3	4	-	6
Køer	-	2	3	6	4	2	4	-	9
Ugnød	-	2	1	1	3	6	0	-	6
Får	-	4	4	6	6	8	8	-	18
Svin	-	2	2	4	-	-	2	-	3
Udsæd (tdr.):									
Rug	1	-	1½	-	3	-	4	-	6
Byg	2	-	2	-	4	-	7	-	7½
Havre	3	-	4	-	6	-	7	-	14
Boghvede	-	-	-	-	½	-	-	-	0
Andet	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Bygninger:									
Lønger	-	-	3	3	-	-	-	4	-
Fag	-	-	26	-	28	26	32	38	-

En julesang

Nu lyder sang fra paradiset
til hjemmets lov og pris.
Det er guds blide englekor,
som daler ned til jord.
Imens de yndigt stemmer i,
den himmelske melodi.
Vi synger om vor sjæleskat,
som fødtes julenat.

Hvor julesangen klinger smukt,
didhen går dens flugt,
hvor børn for gud er glad i sind,
der går guds engle ind.
De bringer skønne blomster med
fra herrens blomsterbed.
Så fyldes hvert guds barne bryst,
med salig, salig lyst.

Som da Guds engle ind i skjul
ønsker os en glædelig jul.
Og når vi synger, syng da med
om ægte kærlighed.
Da klinge skal vor julesang
med yndig himmelsk klang,
Og lyde til vor herres pris
ind i guds paradiset.

Halleluja som gud er god,
han giver os et sted på jord,
Halleluja nu Jesu Krist
vor broder er så vidt.
Han bærer kjærligt os i arm,
op til sin faders barm.
Han giver os plads i himmerig
og gør os engle lig.

Stobberup Mark 1866

Mikkel Pedersen

Gdr. Karsten Dalsgaard Knudsen, Løsning har i sine gemmer fundet denne julesang, som hans faders morbroder Mikel Pedersen skrev i 1866, da han var 16 år.

Familien kender ikke melodien til sangen, men skulle nogen kunne finde melodien, hører redaktionen gerne fra Dem.

Hermed ønsker redaktøren Slægtsgårdens læsere Glædelig Jul og Godt Nytår.

NYT fra kredsene

Fynskredsen

Fynskredsens efterårsmøde var i år henlagt til Ryslinge Højskole. Ca. 70 medlemmer var mødt op og blev vist rundt på skolen. Her har eleverne bl. a. genopført 3 gamle huse. Det ene var udvendigt det gamle stuehus, men indvendig var det en fin blanding af det gamle interiør og moderne bekvemmeligheder, så det bruges daglig i skolens historie-, biologi- og økologiundervisning. En tilkøbt nabogård var indrettet til musikundervisning. Her var dyrenes lyde blevet afløst med nye toner. Endvidere var der i sommer opført en ny sportshal med de internationale mål.

Efter kaffen og generalforsamlingen holdt forstander Torben Rostbøll et interessant foredrag for os.

H P M

Sjælland Syd

Efter endnu to vellykkede aftener på »Næstved Tidende« er det lykkedes at få aftalt endnu en aften for de sidste rettidigt tilmeldte medlemmer.

Det bliver onsdag den 24. januar 1990.

Indbydelse udsendes samtidig med indbydelse til generalforsamlingen den 20. februar 1990 kl. 13.00 på Sydsjællands Landbrugsskole, Lundby.

Efter generalforsamlingen viser Dronningens jæger – Hans Jacobsen, Møn – lysbilleder og fortæller om »Min hverdag hos Dronningen«.

Lørdag den 20. januar 1990 drager en busfuld medlemmer til Det kgl. Teater, hvor vi efter rundvisning på teatret og middag i kantinen, skal overvære sæsonens sidste opførelse af musicalen »Esther«.

Meta Larsen

Århus Amtskreds

Fredag den 17. november 1989 mødtes vi, 25 personer, til efterårsmøde på Vejby Landbrugsskole, ikke mange, men vi havde en dejlig dag.

Forstander Bent Jensen holdt foredrag over emnet:

»En ny tids bonde«

Der var en del spørgsmål, vi sang og efter kaffebordet viste forstanderen skolen frem. Den er både stor og pæn, elevantallet var han godt tilfreds med, alt i alt en god dag.

Henry Slemming

Vestsjællandskredsen

Generalforsamling afholdes mandag den 22. januar 1990 kl. 14.00 på Høng Landbrugsskole.

Indbydelse tilsendes.

Haderslevkredsen

Generalforsamling afholdes i Skrydstrup Forsamlingsgård torsdag den 22. februar 1990 kl. 14.00.

Lovudvalget arbejder med forslag til nye vedtægter, som vil blive fremlagt ved årsmødet på Bornholm 1990.

Vi modtager gerne forslag fra medlemmerne.

P. u. v.

Henry Slemming
Hammelevvej 23
8500 Grenå

Lolland-Falsterkredsen

Tirsdag den 12. september afholdt Lolland-Falsterkredsen udflugt til Als, Sønderjylland og Sydslesvig. 50 medlemmer deltog i turen, som foregik i en stor todækker-bus fra Stokkemarke.

Turen var begunstiget af et pragtfuldt vejr og startede kl. 6 og gik over Tårs med færgeren til Spodsbjerg og gennem det skønne Sydfyn forbi mange store godser og gårde, Hvidkilde, Pilegård, Nakkebølle, Hvidholm m. fl., som deltagerne fik en kort beskrivelse af.

Derefter gik turen med færgeren fra Bøjden til Fynshav på Als. Vi kørte over Høgebjerg til Majbølgård på de sydlige Als, hvor vi besøgte medlem af slægtsgårdsforeningen, proprietær Torben Jessen. Dennes fader Thomas Jensen fortalte om gårdens historie og dens drift. Gården er oprettet i 1640 og omfatter i dag 190 ha og drives med planteproduktion. Gården har været i slægtens eje siden 1863, og der er indrettet en mindelund med tavler for de tidligere ejere. I den store lade er indrettet plantørrier, og der er plads til 13000 tdr. korn.

På gården mødte vi proprietær Hans Friis, Frigård i Kollund. Han stammer fra Lolland. Han ledsagede os på den videre tur.

Ligeledes havde vi den glæde, at formanden for det sydlige Sønderjylland, gårdejer Torp Friis Møller, Aarslev var kommet til stede for at hilse på os.

Fra Majbølgård kørte vi til Sønderborg Slot, hvor vi i en spise-stue i slottets kælderetage spiste vores medbragte mad og derefter havde lejlighed til at bese slottet, bl. a. også det kælderrum, hvor Kong Christian II sad fanget 1532-59.

Fra Sønderborg fortsatte turen gennem Sønderjylland, hvor Hans Friis livligt fortalte om de mange begivenheder, der knytter sig til denne landsdel: Krigene i 1848 og 1864, om Kongeåen som grænse gennem mange år indtil genforeningen, om Gråsten Slot, som i 1935 blev skænket til den senere kong Frederik IX og Dronning Ingrid, om Paludan Müllers hus, hvor han kæmpede mod tyskerne og om meget mere. Også den intense produktion af mursten, som knytter sig til egnen omkring Egersund blev omtalt.

Vi besøgte derefter Hans Friis, Frigård i Kollund, som er på 34 tdr. land og udnyttes på en helt speciel måde, idet hele gårdens areal er udlagt til campingplads med 900 enheder, hvilket er meget. Pladsen udnyttes hele året rundt, hvilket er meget usædvanligt og betyder en meget stor omsætning. Efter at Hans Friis havde budt på en forfriskning i gårdens dejlige have, drog vi over grænsen ved Kruså og kørte til Glücksburg Slot, hvor Hans Friis havde sørget for en dansktalende guide – Ingeborg Kistrup – som studerer ved universitetet i Kiel, og som gav os en virkelig god rundvisning på Lyksborg Slot, som det tidligere hed. Det er bygget 1583-87 af hertug Hans den Yngre på tomterne af Ryd Kloster fra 1210 og ligger meget idyllisk i slotssøen.

Herefter kørtes videre syd på af motorvejen til Kiel og til en restaurant lidt øst for Kiel, »Rosenheim«, hvor vi spiste middagsmad. Herefter gik turen til Puttgarden og med færgeren til Rødby Færge og sluttede i Stokkemarke kl. 23 efter en meget vellykket og oplevelsesrig tur.

Knud Markersen

Nordsjællandskredsen

Kredsen har afholdt generalforsamling den 22. november. Hele bestyrelsen blev genvalgt, og til suppleant valgtes fru Sigrild Nielsen, Helsingø.

Efter generalforsamlingen fik kredsen besøg af »Foreningen vævepigerne«, der fortalte om, hvordan man spandt og vævede i gamle dage.

Efter kaffen fortalte fhv. hotelejer Kaj Strandberg, Fredensborg om gårdene i Fredensborg kommune.

Bøger om danske gårde

Flere gange har Dansk Slægtsgårdsforening fået henvendelse om lødigheden af henvendelser fra agenter vedrørende bøger om danske gårde, som påtænkes udgivet.

Et medlem betalte i februar 1989 1740 kr. for et bind om sit amt, og blev da forevist et bind fra Viborg amt.

Såvidt redaktionen kan erfare, er der tre forlag, der arbejder med udgivelser af bøger med danske gårde netop nu.

I Jylland varetages gårdhistorierne af forlaget Danske Landbrug, med adressen Marienlystvej 16 i Silkeborg.

På Fyn og de sydlige øer er det forlaget Grønnedal i Vejle. For Sjællands vedkommende er det Landbrugsforlaget med kontor i Sorø og ejeren har adressen Marienlystvej 16 i Silkeborg.

De tre forlag har efter det oplyste intet med hinanden at gøre, men har delt landet imellem sig, og er opmærksom på andre, som har fundet samme gode idé.

Samarbejde er der dog, for efter længere samtale med den ene ejer af forlaget Danske Landbrug - fru Mona Christiansen - kom det frem, at hendes mand - Poul Christiansen er ejer af Landbrugsforlaget.

Forlaget Danske Landbrug har to ejere, foruden Mona Christiansen er det Edith Lund, hvis datter har forlaget Grønnedal.

Hidtil har forlaget Danske Landbrug udsendt 6 bind om Viborg Amt, og 4 bind om Ringkøbing Amt er ved at udkomme.

De tre forlag vil udgive en nutidig udgave af de bøger som udsendes i slutningen af 1940'erne om danske gårde, amtsvis med forskellige titler, f. eks. Landbruget i Sorø Amt.

Redaktionen vil senere omtale bøgerne om danske gårde i tekst og billeder.

OGN

Efter dette er skrevet, har landsformanden haft besøg af en sælger fra forlaget Grønnedal, der betjener Fyn. Dette har medført følgende brev, fra initiativtageren til de gårdhistoriske bøger - Christian Lund.

Vedr.: »Danske Gårde i Tekst og Billeder«

Da vi har erfaret, at nogle medlemmer af »Dansk Slægtsgårdsforening« har henvendt sig til foreningen for at få oplysninger af værket »Danske Gårde i Tekst og Billeder«, vil vi gerne, her gennem bladet »Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening«, oplyse om vort arbejde med værkets udgivelse.

Forlaget »Danske Landbrug I/S«, Silkeborg, påbegyndte arbejdet med indsamling af oplysninger, ved at opsøge samtlige land-

brug i Viborg amt i januar 1987 og fortsatte derefter med Ringkøbing amt, hvor indsamlingen af oplysninger vil være tilendebragt i januar 1990. Der er indtil nu udgivet 3 bind for Viborg amt, hvert bind bestående af 2 bøger. Det første bind for Ringkøbing amt udsendes i februar 1990 og andet bind omkring maj 1990. Vi er nu igang med at indsamle oplysninger i den øvrige del af Jylland, til de efterfølgende bøger, som udsendes amtsvis.

Forlaget »Grønnedal« i Vejle udgiver samme bøger for Fyns amt under titlen: »Fynske Gårde i Tekst og Billeder«, som vil udkomme i 3 bind, hvor første bind forventes at udkomme i løbet af 1990, sideløbende arbejdes med udgivelse af: »Danske Gårde i Tekst og Billeder for Storstrøms Amt«, som ligeledes vil udkomme i 3 bind, første bind forventes udsendt i 1990.

»Landbrugsforlaget« i Sorø arbejder med udgivelse af »Danske Gårde i Tekst og Billeder« for de øvrige amter på Sjælland, her er man igang med Vestsjællands amt og forventer værket udsendt i 1990.

Beskrivelsen af de enkelte gårde skal være forholdsvis kort, med oplysninger om, hvem der ejer gården i dag, hvornår gården er opført samt oplysninger om gårdens størrelse og besætning m. m.

Det er vigtigt for os, at alle kommer med og bliver beskrevet, så vi skelner ikke mellem fritidslandbrug og almindelige landbrug. Det afgørende er, at der er en produktion i gang på gården. Desuden vil det blive oplyst, om der er tale om slægtsgårde eller gårde, der er udstykket fra andre gårde udflyttet fra landsbyerne m. m., da det er meget vigtige oplysninger for historisk interesserede.

Teksten om de omtalte gårde vil blive illustreret med billeder og vil på mange måder komme til at minde om det meget kendte værk »Danske Gårde«.

På en måde bliver det nærmest en afløser for »Danske Gårde«. Det er faktisk sidste chance for at få beskrevet et så stort og omfattende kulturhistorie, som der i virkeligheden er tale om, for måske er halvdelen af de danske gårde nedlagt som selvstændige brug om 10 år.

Værket kommer iøvrigt ikke i fri handel, men bliver solgt direkte til landmænd og andre interesserede.

På forlæggerens vegne

Chr. Lund
Salgschef

Dødsfald

Det kom som et chok, da jeg fik meddelelsen om Christen Thyboes pludselige dødsfald, midt i tilmeldingerne til vort efterårsmøde.

Vi var tre fra bestyrelsen til begravelse i Spentrup kirke den 16. november 1989, dagen før efterårsmødet.

Præsten mindedes Thyboe som en god nabo og ven, der deltog aktivt i sognets liv. Blichers hus, amatørteater, menighedsråd og meget mere.

Altid rolig og retskaffen, men også glad.

Kirkemosegård som Birte og Christen overtog efter Christens onkel, blev rammen om deres hjem og 3 børn.

Mange i vor forening vil mindes Chr. Thyboe, som en stabil slægtsgårdsmand, i 15 år var han i hovedbestyrelsen.

Æret være hans minde.

Henry Slemming

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom - efter aftale . . .	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse - efter aftale . . .	kr. 6000

Alle medlemmer bør have . . .

Fås på sekretariatet, samt hos kredsformændene. Pris 20 kr.

. . . emblem

Stubmøllen i Svaneke

På kortet over Svaneke, som kobberstikker Johan Haas udarbejdede omkring 1755 til Laurids de Thuras bog om Bornholm, viser tæ Stubmøller nord for byen.

Den midterste mølle eksisterer stadig. Det er en af landets 15 bevarede stubmøller og tilmed den ældste.

I 1928 købtes den af Foreningen Bornholm, der i 1975 overdrog den til Foreningen Svaneke's Venner.

Møllen blev bygget i 1629 af David Wolfsen.

Hans slægt ejede møllen i 108 år. Derefter fulgte Jochum Thiesen 1737-1775. I de følgende 15 år havde møllen 6 forskellige ejere. Slægten Bech, der begyndte på møllen med Anders Hansen Koefoed, hvis datter Karen Margrethe blev gift med Hans Bendtzen Bech – ejede møllen i 135 år, indtil Foreningen Bornholm købte den i 1928.

Møllen kaldes stadig for Bechs mølle, efter den sidste møller-slægt, men selvom der kun er ganske få egebjælker tilbage af Wolfsens mølle fra 1629, så er der lokalhistorisk kyndige, der mener, at møllen burde kaldes Wolfsens Mølle.

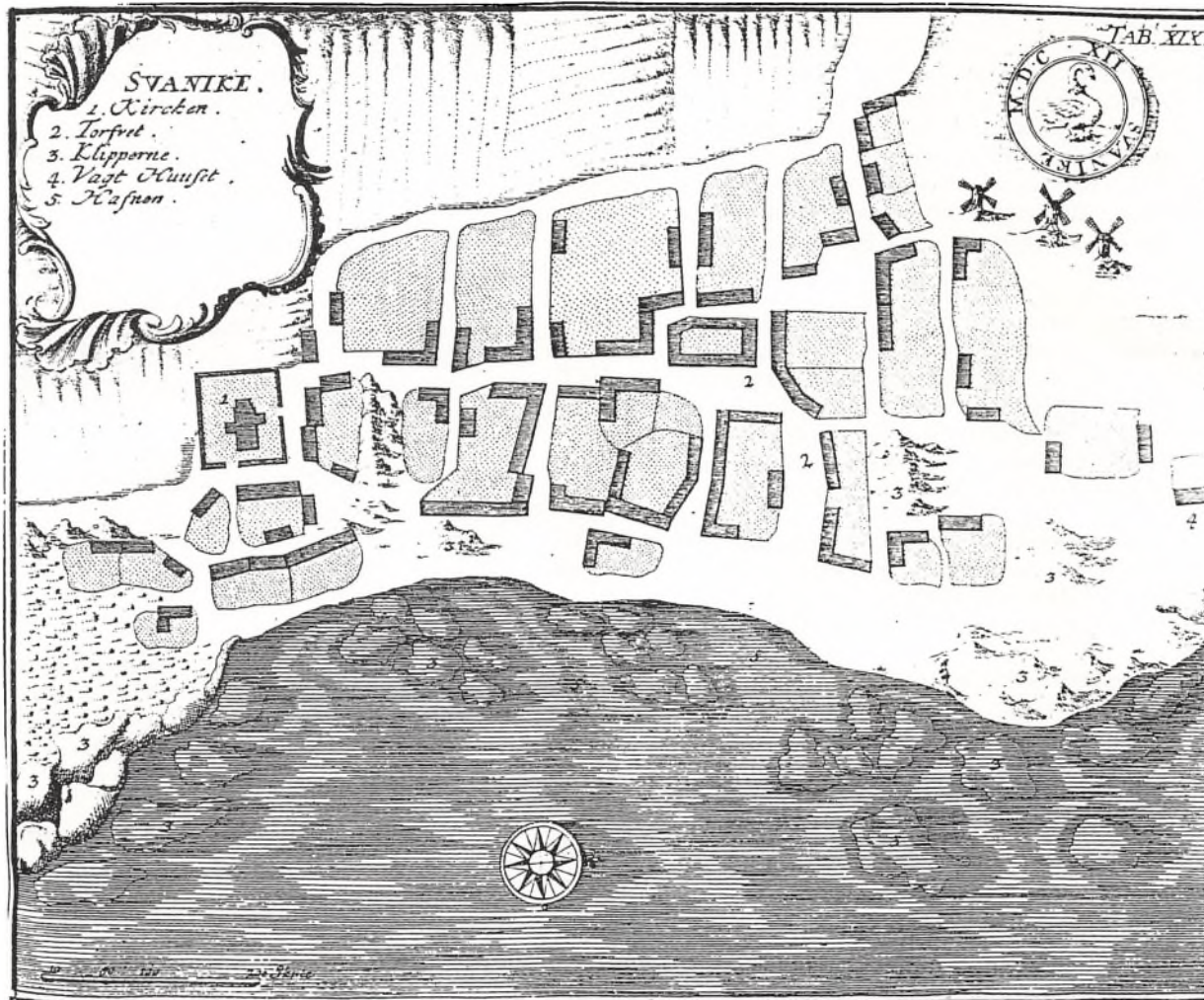
Stubmøllens historie er efterforsket i 1985 af kusinerne Ingrid Hegvad f. Kjersgaard og Anne Margrethe Nielsen f. Rand. De er 11. generation af slægten Wolfsen fra Svaneke. Denne historie vil blive bragt i et senere nummer.

Anne Margrethe Nielsen har også beskæftiget sig med andre dele af Svaneke's historie, og erfaret at den købmandsgård, der nu kaldes Søllings gård, i ældre tid kaldet Hølses købmandsgård

var det sted, hvor stubmøllens grundlægger David Wolfsen boede i 1600-tallets første halvdel.

Stubmøllens ejere:

David Wolfsen byggede møllen i	1629 – ca. 1663
Enken gl. Karen Davids	1666
Sønnen, borgmester Diderich Wolfsen	1666
Sønnen David Wolfsen	1686
Enken Karen Hermansdatter Bohn	1686 – 1702
Sønnen Diderich Wolfsen & Mads Koefoed	1702 – 1736
Diderich Wolfsen	1736 – 1737
Jochum Thiesen	1737 – 1775
Enken Maren Schor	1775 – 1777
Hendes anden mand Jochum Ancher Bohn	1777 – 1778
Rasmus Andersen	1778 – 1779
Enken Elisabeth Kirstine Nielsdatter og hendes anden mand Niels Clemensen	1779 – 1783
Rasmus Nielsen	1783 – 1786
Jens Olsen	1786 – 1793
Nicolaj Larsen	1793 – 1793
Anders Hansen Koefoed	1793 – 1814
Svigersønnen Hans Bendtzen Bech	1814 – 1848
Sønnen Peder Hansen Bech	1848 – 1880
Sønnen Peter Emilius Hansen Bech	1880 – 1928
Foreningen Bornholm	31. august 1928
Foreningen »Svaneke's Venner«	24. juli 1975

Julestemning

Af Thorkild Gravlund. 1911

Dagene kortnedes. Det lakkede ad Jul. Men en Dag var der alligevel noget, man kaldte – Jul i Luften –. Det kan der være enkelte sildige, klare Efteraarssdage. Jeg ved ikke, hvad der volder det. Kanske er det bare en selv, der gaar og fabler om noget fagert.

Eller sporer man umiddelbart Julens komme – den Jul, som Slægterne har tvunget ud af det tunge, mørke Efteraar, som en klar, stille Helg.

Gaar man da ikke saadan en høj Dag, mens Lys og Mørke brydes i den kolde Luft, og skaber Julen, genføler den i dens dybe Oprindelse. Det er saa naturligt, at denne døsiges Forvintertid avler Tanker om noget lyst og festligt, barnlige Drømme om Lykke.

Julen og Lykken, de findes og fejres under saa vidt forskellige Former.

Der kan være Julestemning i Grantræduft, Klokketklang, i sne over Kirketaget, i Literatur – i Gaasesteg.

For min Part har jeg altid syntes, det mindede mig om Jul, naar Karlene ved Aftenstid red Hestene til Vands ved Gadebrønden og Manden gik oppe i Stalden med Lærredsforklæde over Vadmelbukserne og bar Strøelse ind. Jeg ved ikke, hvad det kan have med Jul at gøre, uden maaske at det, vi kalder – Syslet –, præges af en hyggelig Forventning om Aftenhvilen, der ligesom finder sin Fuldkommengørelse i Julen, i – Højtiden –. Sagtens har jeg et nu glemt Barndomsindtryk af noget saadant.

Men naar Julen rinder op i Bevidstheden af ganske hverdagslig Grund tror jeg den er nær ved sit egentlige Udspring. Julen er en religiøs Fest, det føler alle; men den strømmer til os fra Tider, som ligger forud for vor Religion. I Danmark holdtes Julen først som en Vinterfest, for Solhverv, den er overleveret os fra Hedenold, og enhver Tid har helligholdt den saa ret og godt, man evnede, i Trangen til at sejre over Mulmet.

Vi planter Gran i Stuen, vi tænder Lys og giver hverandre Gaver. Julesalmer og Granduft og Barneglæde forenes i en egen Festfryd, en Højmessestemning, som er vor Jul.

Men der hørte gamle Skikke Julen til. De er næsten alle gaaet i deres Grav.

Julelege kendes ikke mere.

Det hænder vist, at man sætter et Neg ud til Fuglene. Og jeg tror ogsaa, at Kvæget adskillige Steder faar en god Givt som Juleaftensnadver. Men Nissen faar hvertfald ingenting. Og lad nu være, at Nissen ej heller savner det. Den rundelige Haand som stiller Højtidskost ud i det mørke Fæhus og skabte Julens Glans ud over hele Gaarden – den handlede smukt og – klogt! Hvem

der aad Grøden, Hunden eller Katten, kan være ligemeget, Nisser er der alligevel til.... om ikke andre Steder, saa ens eget Humør, i ens Stemningssind, som det gælder om at have frisk i Høj-

tiden. Og den, der over glad og rundelig Gerning, gør sin Nisse venligsindet. Derfor var det en god Begyndelse til Jul at sætte Nissegrøden ud og ikke være karrig med Smørret. Det var sjælssundt.

De gamle gik og havde deres egen sære Skik, som vi nu oftes ikke forstaar. De gik dog ikke hen i Vejret. Det, vi kalder Overtro, gemmer mangan Gang den sjældneste Sans for Livets Kaar, den mærkeligste Evne til trods alle Verdens Uting at holde Sindet karsk og Skroget med. Man havde ikke megen Brug for Lægen i gamle Dage, man holdt sig gode Venner med Nissen og fejlede ingenting.

– Naar saa Nissens Grød var stillet ud, og Fuglene havde faaet deres Neg og Kvæget sin Nadvergivt og Hyggen var skabt fuldstændig udadtil med Julestemning i stald som i Stue, havde saa alt faaet som det skulde? Naar der var – syslet –, strøet under Køerne, vandet Heste, var der saa kun tilbage at tænke paa sig selv og sine næreste, Husets folk?

Jo, der var eet tilbage. Det ukendte, som staar os nær!

Hver Juleaften, naar man kom ind og satte sig til det højtidsdækkede Bord, da saas det, at der stod en Plads tom. Der var dækket til en flere, end Folkene var.

Thi saa rig og stor skulde Julen være i den tarvelige gammel-dags Bondegaard, at der aldrig blev fuldt optaget, tilmaalt og karrigt, af de tilstedeværende.

Naar Dyrene og Nissen havde faaet sit, og Folk sad godt bænke, saa var der endnu Plads for den ukendte – maaske den ensomme Vandrer – og saa holdt de gamle deres stærke Fest – saaledes sejrede de over Mulmet og trange Vinterkaar.

Nu kan der vel holdes mangan Jul med Lys og Fest, mer straalende og stemningsblød end de gamles, men ikke holdes der bedre Højtid.

Men den Julestemning er alligevel mager.

Lade en Plads staa aaben for den ukendte, tage mod den, der møder, være sig hvemsomhelst der ind paa fredhellig Grund, det var de gamles Skik.

Og det er Grundstemning i dansk Jul.

Derfor sidder nu over den vide Verden, Mennesker i Rigdom som i Armod og længes efter Julen herhjemme. Det er for dem, som der ikke fandtes Jul andre Steder, trods man skulde tro, at den kristne Højtid fejredes ligegodt alle Vegne.

Men hjemme, ved man, staar der en aaben Plads, et fredfyldt Ly, rede.

Det maa de altid føle mod Jul, de der stedes i Udlændighed.

Og den Følelse maa vi styrke, det vi kan.

Derude maa de kende, at der staar en aaben Plads rede i hvert eneste Hus i Danmark Juleaften. Vi duger og dækker vort Bord ogsaa for dem.

Saa har vor Jul dybe og vide Rødder.

Thorkild Gravlund